

Piotr Krajewski, Weronika Rybarczyk, Emilia Rydel

Podsumowanie warsztatów dydaktycznych „Europa Środkowa – wspólne dziedzictwo”

Historia Slavorum Occidentis 1(4), 186-199

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PIOTR KRAJEWSKI, WERONIKA RYBARCZYK, EMILIA RYDEL

PODSUMOWANIE WARSZTATÓW DYDAKTYCZNYCH „EUROPA ŚRODKOWA – WSPÓLNE DZIEDZICTWO”

Realizując specjalność nauczycielską z historii w ramach Filologiczno-historycznych studiów środkowoeuropejskich szybko zauważyliśmy, że w edukacji szkolnej historia Europy Środkowej traktowana jest bardzo pobieżnie. Edukacja historyczna stwarza coraz więcej możliwości (poprzez ścieżki, projekty edukacyjne) ukazania państw wspomnianego regionu, co z pewnością może przynieść uczniom same korzyści. Może także sprzyjać ukazaniu historii Polski z innej perspektywy, wskazując wyraźnie wszelkie zależności, jakie występowały między krajami Europy Środkowej. Przygotowaliśmy propozycje lekcji historii i społeczeństwa dla szkół podstawowych, które, pozostając w zgodzie z podstawą programową, stanowią szersze i komparatystyczne ujęcie problemów poruszanych podczas podręcznikowych lekcji. Swoje pomysły zaprezentowaliśmy podczas Dnia Studenta Filologiczno-Historycznych Studiów Środkowoeuropejskich, prowadząc warsztaty dla studentów studiów środkowoeuropejskich.

Średniowiecze

Planując lekcje historii warto rozszerzać wątki, które są w jakiś sposób wspólne dla krajów Europy Środkowej. Okazji ku temu jest całkiem sporo – chociażby w przypadku legend, np. o Lechu, Czechu i Rusie. Podanie polskie, traktujące o trzech słowiańskich braciach, eksponuje postać Lecha. W przypadku

prowadzenia zajęć poświęconym legendarnym początkom kraju warto więc zwrócić uwagę ucznia na analogiczne czeskie podania, które pokazują przede wszystkim postać Czecha. Oprócz zwrócenia większej uwagi na sąsiadujący z nami kraj wskazujemy tym samym na paralele, jakie między nimi występują. Wykorzystanie tych podań może stanowić próbę zmierzenia się uczniów z porównaniem dwóch tekstów, wyszukiwaniem różnic i podobieństw, sprawdzi się też podczas zajęć w grupach. W planowaniu takiej lekcji można wykorzystać *Stare podania czeskie* wydane w XIX wieku przez Alojzego Jiraska lub pracować na źródłach i oprzeć się na *Kronice Přibíka z Radenína*, tzw. *Pulkavy* lub *Dalimila*. W konspektach zamieszczone są propozycje wykorzystania tekstów podczas zajęć.

Bardzo atrakcyjne wydaje się zaangażowanie uczniów w projekt edukacyjny, który dotyczyłby symboli narodowych krajów Europy Środkowej. Przy tej okazji można posłużyć się chociażby znaną serią czeskich bajek *Dějiny udatného českého národa* i wytłumaczyć uczniom, dlaczego to właśnie lew pełni rolę przewodnika po czeskiej historii. Uczniowie mogliby pracować nad legendami dotyczącymi pojawienia się tego znaku w godle państwa. W odniesieniu do Węgier warto, także poza projektem, w czasie zajęć dotyczących Bolesława Chrobrego przytoczyć legendy o koronie św. Stefana (np. pochodzącej z *Kroniki węgiersko-polskiej* z XIII wieku: *O proszeniu o koronę dla Króla Hungaryi*), opowiadającej o koronacji Stefana I i otrzymaniu przez niego korony przeznaczonej dla polskiego księcia.

Tematy związane z początkami polskiej państwowości dają bardzo dużo możliwości uwypuklenia relacji między państwami Europy Środkowej. Warto położyć na nie nacisk podczas prowadzenia zajęć na temat chrztu Polski czy wprowadzania postaci św. Wojciecha, związanego tak z Polską, jak Czechami i Węgrami. Akcentując te wątki w nauczaniu historii pokażemy, że historia żadnego kraju nie toczy się w separacji od innych. Zwrócimy też uwagę na państwa, które mimo bliskiego sąsiedztwa giną gdzieś podczas szkolnej edukacji.

Wiek XIX

Zaplanowane w różnych podręcznikach i programach nauczania lekcje historii z zakresu XIX wieku skupiają się przede wszystkim na licznych w tym okresie konfliktach zbrojnych, powstaniach narodowych i rewolucjach spo-

łecznych. Co prawda w tym czasie Europa Środkowa wysuwa się poniekąd na pierwszy plan (Wiosna Ludów, powstanie Austro-Węgier), ale na dalszy odsunięta zostaje kultura i sztuka. Polska, Czechy i Węgry w tym stuleciu znajdują się w podobnym położeniu politycznym, organizują się ruchy narodowyzwoleńcze, ale i tworzące się nurty w kulturze są wzajemnie uzupełniające się – malarstwo historyczne (Jan Matejko, Mikoláš Aleš), kierunki narodowe w muzyce (Stanisław Moniuszko, Antonin Dvořák, Bedřich Smetana), powieści historyczne (Alois Jirásek, Henryk Sienkiewicz), romantyczna epistolografia z emigracji (Adam Mickiewicz, Fryderyk Chopin), romantyczni wirtuozowie fortepianu (Franciszek Liszt, Fryderyk Chopin).

W trakcie zajęć o kulturze danej epoki warto obcować z dziełami sztuki, korzystać z tego, co wypracowane zostało na zajęciach z muzyki, plastyki, języka polskiego. Należy próbować wraz z uczniami interpretować, pozwalać im wyrażać własną opinię, tworzyć scenki dramatyczne na podstawie wysłuchanych, obejrzanych, przeczytanych tekstów kultury. Istotnym wydaje się, aby uczniowie szkoły podstawowej potrafili rozpoznać i scharakteryzować zabytki kultury polskiej, a także próbować porównywać je z arcydziełami czeskimi i węgierskimi. Warto łączyć poszczególne środki dydaktyczne – w pracy w grupach zaplanować dla każdego z zespołów inny zestaw przykładów, tak aby pod koniec lekcji powstał szerszy obraz kulturowy XIX wieku. W ten sposób będziemy oddziaływać na uczniów nie tylko w myśl nowoczesnej edukacji interdyscyplinarnej, międzyprzedmiotowej, ale przede wszystkim synestezyjnie, uruchamiając wszystkie zmysły i tworząc pełny obraz kultury Europy Środkowej XIX wieku. Pozwalając uczniom „wczuć się w rolę” danej postaci historycznej – poprzez pisanie listu z emigracji czy podjęciu decyzji o wyjeździe zagranicę – otwieramy przed uczniami drogę do historii pozbawionej podręcznikowej narracji.

Czasy II wojny światowej

Przystępując do omówienia zagadnień związanych z II wojną światową należy zwracać szczególną uwagę na kształtowanie wśród uczniów postawy tolerancji wobec innych narodowości, a także akcentować losy innych państw podczas okupacji, szczególnie krajów sąsiadujących z Polską. Doskonałą bazą dla nauczycieli mogą być fotografie Narodowego Archiwum Cyfrowego, które są dostępne w Internecie. Uczniowie, odpowiadając na proste pytania (Jakie miejsca pojawiają się na zdjęciu? Co robią ludzie? Co jest zastana-

wiające, charakterystyczne?) nie muszą wysłuchiwać wykładu nauczyciela, zdobywają nową wiedzę dzięki własnym spostrzeżeniom. Nieco trudniejszą metodą jest praca z tekstem, a ściślej z fragmentami książek czeskich i słowackich (np. Ladislava Fuksa *Palacz zwłok* i Ladislava Grosmana *Sklep przy głównej ulicy*), dzięki którym uczniowie poznają nowe pojęcia, takie jak propaganda, nazizm czy antysemityzm. Przy okazji warto wspomnieć o filmach pod tymi samymi tytułami, szczególnie o *Sklepie przy głównej ulicy*, który po raz pierwszy w Europie Środkowej, tj. w 1966 roku zdobył Oscara, co więcej główną rolę zagrała w nim Polka, Ida Kamińska.

Umiejętności sprawnego posługiwania się technologią informacyjną dominują wśród współczesnych uczniów, dlatego wykorzystanie Internetu w celach pedagogicznych nie jest niczym nowym. Aby zainteresować uczniów, należy pokazać im nowe możliwości tego medium. Współpracując z nauczycielem informatyki warto nauczyć dzieci obsługi programów do obróbki nagrań w formacie mp3, a później tą umiejętność wykorzystać na lekcji historii. Nagrania bezpośrednich świadków okupacji są dostępne na stronie internetowej <http://www.zaolzie.karta.org.pl/>, które zawierają materiały projektu *Zapomniany kraj. Obraz stosunków polsko-czeskich na Zaolziu w XX wieku*. Korelacja międzyprzedmiotowa powinna obejmować także język polski, na którym uczniowie poznaliby zasady słuchowiska radiowego. Na lekcji historii stworzyliby nagrania obejmujące zarówno ich własne wypowiedzi, jak i świadków II wojny światowej, które w całości stanowiłyby jednolitą audycję radiową. Na lekcjach historii rzadko wykorzystuje się teksty operowe, tym bardziej opery dla dzieci. Warto skorzystać z polskiego przekładu opery *Brundibar*, która powstawała najpierw w sierocińcu w Pradze, a później w getcie w Theresienstadt, gdzie była przedstawiana. To opera znana na całym świecie, natomiast w Polsce niewiele się o niej mówi. Można udostępnić uczniom kopie piosenek obozowych, modlitw, fragmentów pamiętników. Różnorodność środków i metod ma sprzyjać zaciekawieniu uczniów tym regionem Europy Środkowej.

Celem naszych warsztatów było przedstawienie Europy Środkowej jako alternatywy wobec tradycyjnych tematów lekcyjnych, a także jako pomysłu na zorganizowanie projektu edukacyjnego. Podstawa programowa jest skonstruowana w taki sposób, że nauczyciel może wprowadzić zagadnienia dotyczące Czech, Słowacji, Węgier, Ukrainy itd., jednak dominuje tendencja podkreślania historii Europy Zachodniej i historii Polski w zachodnim, nie zaś środkowoeuropejskim kontekście historycznym. Mamy nadzieję, że Europa Środkowa z czasem stanie się równoprawnym uczestnikiem narracji hi-

storycznej tak jak Europa Zachodnia. Zatem dzięki takim warsztatom coraz więcej studentów i nauczycieli (także innych przedmiotów – np. języka polskiego) może zwrócić uwagę i znacznie umieszczać Europę Środkową w swoich projektach i scenariuszach zajęć.

Każdy z prowadzących warsztaty przygotował po trzy scenariusze zajęć wraz z załącznikami, a więc m.in. z instrukcjami dla uczniów pracujących w grupach, fragmentami filmów, zdjęć, wierszy, książek, podań wraz z bibliografią. Wybrane scenariusze w nieco okrojonej formie znajdują się poniżej. Scenariusze są zgodne z aktualną podstawą programową i można je wykorzystać w trakcie lekcji historii i społeczeństwa.

Scenariusze zajęć z historii i społeczeństwa dla szkoły podstawowej¹.

A. Weronika Rybarczyk, *Średniowiecze*

Temat: „Legendarne początki państwa polskiego”.

Poziom nauczania: klasa IV-VI szkoły podstawowej, klasa IV.

Cele lekcji:

a) główne:

- zapoznanie uczniów z legendami o Piaście i Popielu oraz Lechu, Czechu i Rusie
- doskonalenie umiejętności pracy z tekstem oraz pracy w grupie;

b) operacyjne:

po skończonej lekcji uczeń:

- pamięta:
 - pojęcia: legenda; postaci: Lech, Czech, Popiel, Piast,
 - miejsca: Gniezno, Rzip;
- rozumie:
 - wyżej wymienione pojęcia,
 - sposób powstawania legend,
 - baśniową konwencję w jakiej utrzymana jest legenda;
- potrafi:
 - wskazać na mapie Gniezno;
 - wskazać cechy charakterystyczne legendy,

¹ Serdecznie dziękujemy Pani Dr hab. Danucie Konieczce-Śliwińskiej za opiekę merytoryczną nad częścią dydaktyczną scenariuszy.

- opowiedzieć legendy o początkach polskiej państwowości,
- połączyć legendarne początki polskiej państwowości z innymi krajami Europy Środkowej.

Metody dydaktyczne

- pogadanka,
- praca z tekstem i mapą,
- metoda dramy.

Środki dydaktyczne:

- podręcznik *Dzień dobry historii! Podręcznik do historii i społeczeństwa dla klasy 4*, red. G. Wojciechowski, wyd. 12, Nowa Era, Warszawa 2011, s. 24–26.
- legenda o Czechu i Lechu (*Kronika Přibíka z Radenína, tzw. Pulkavy*), legenda o Lechu i założenia Gniezna (*Kronika Wielkopolska*, tłum. K. Abramowicz, wstęp B. Kürbis, Kraków 2010, s. 44).

Ogniwo lekcji	Czynności nauczyciela i uczniów	Budżet czasu
Czynności organizacyjno-porządkowe	- Prowadzący sprawdza obecność.	5 min.
Wprowadzenie do nowego tematu	- Pogadanka: * czy lubicie baśnie? * jak scharakteryzowałibyście baśń? * czy słyszeliście już kiedyś pojęcie legenda?	3 min.
Lekcja właściwa	- Próba stworzenia definicji legendy i zapisanie jej w zeszytach. - Prowadzący dzieli klasę na cztery grupy. Każda dostaje dwa fragmenty opowiadające o Lechu i Czechu. Zadaniem grup jest przeczytanie tekstów i uzupełnienie tabeli. - Wspólne sprawdzenie wykonanego zadania. - Uczniowie opowiadają o legendarnych początkach Gniezna. - Nauczyciel pokazuje ilustracje grodu w Gnieźnie oraz góry Rzip. – Wskazuje ich miejsce na mapie. Informuje o znaczeniu tych miejsc w kulturze obu narodów. - Nauczyciel informuje o roli podań w legendarnych początkach kształtujących się państw. - Opowiada legendę o Piaście i Popielu. Wspomina o podobnej legendzie czeskiej dotyczącej Przemysła Oracza.	22 min.

Rekapitulacja pierwotna	- Uczniowie zapisują w zeszytach notatkę zawierającą informacje dotyczące legend.	5 min.
Praca domowa	- Uczniowie napiszą w domu wiersz zawierający elementy legend poznanych na lekcji.	5 min.

B. Piotr Krajewski, *Wiek XIX*

Temat lekcji: „Kultura polska na emigracji i na ziemiach polskich” (2x45 min).

Poziom nauczania: klasa IV–VI szkoły podstawowej, klasa VI.

Cele lekcji:

a) ogólny:

- poznanie dokonań Polaków w dziedzinie kultury w XIX wieku.

b) operacyjne:

- uczeń potrafi wyjaśnić pojęcia: emigracja z rozróżnieniem na wielką emigrację, zarobkową, polityczną,
- uczeń potrafi wskazać na mapie poszczególne terytoria, w których znalazła się największa liczba emigrantów – Francja (Paryż, Awinion), kraje niemieckie, Belgia,
- uczeń potrafi wymienić 5 postaci zasłużonych dla kultury polskiej tj. Fryderyka Chopina, Adama Mickiewicza, Stanisława Moniuszkę, Jana Matejkę, Henryka Sienkiewicza i krótko scharakteryzować ich działalność.

Metody/techniki dydaktyczne:

- pogadanka,
- praca z mapą,
- praca ze źródłem ikonograficznym,
- praca ze źródłem epistolograficznym i literackim,
- drama/praca w grupach: odtwarzanie drogi emigranta, pisanie listu z emigracji,
- praca ze źródłem muzycznym.

Środki dydaktyczne:

- mapa ścienna *Wielka Emigracja*,
- wizerunki następujących postaci: F. Chopina, A. Mickiewicza, S. Moniuszki, J. Matejki, H. Sienkiewicza,
- źródła ikonograficzne- malarstwo historyczne J. Matejki (*Bitwa pod Grunwaldem*, *Zawieszenie dzwonu Zygmunta*), Mikoláš Aleša (*Spotkanie Jerzego z Podiebradu z Maciejem Korwinem*, *Husycki tabor*),

- fragmenty – *Bitwa pod Grunwaldem* (H. Sienkiewicz, *Krzyżacy*, Kraków 2004) i *O Czechu, O Libuszy* (A. Jirasek, *Stare podania czeskie*, tłum. M. Erhardtowa, Warszawa 1955),
- fragmenty dowolnych listów z emigracji F. Chopina (*Listy*, red. H. Opieński lub/i *Wybór listów*, oprac. Z. Jachimecki, Wrocław 2004) i A. Mickiewicza (Adam Mickiewicz, *Listy*, t. 1–3, oprac. S. Pigoń, Warszawa 1953–2005),
- podręcznik: G. Wojciechowski, *Dzień dobry historii!*, Warszawa 2011.

Nauczyciel przygotowuje:

- szary papier, pisaki (do zadania odtwarzanie drogi emigranta),
- nagrania muzyczne: F. Chopin – *Scherzo h-moll* (cz.. II), S. Moniuszko – *Kum i kuma, Mazur ze Straszego dworu*, B. Smetana – *Moja ojczyzna-Wełtawa*, F. Liszt – *Rapsodia węgierska*,

Ogniwo lekcji	Czynności nauczyciela i uczniów	Budżet czasu
Czynności organizacyjno-porządkowe	<ul style="list-style-type: none"> - Nauczyciel sprawdza obecność. - Dyżurni zmazują tablicę, rozwieszają mapę. - Uczniowie zgłaszają braki zadań domowych, nieprzygotowanie do zajęć. 	2 min.
Rekapitulacja wtórna	<ul style="list-style-type: none"> - Pogadanka: nauczyciel rozpoczyna opowiadanie od zdania: <i>W listopadzie 1830 roku w Polsce...</i>, ławkami uczniowie dopowiadają dalszy ciąg historii rozpoczynając od przyczyn, przebiegu na skutkach i ciekawostkach kończąc. 	3 min
Wprowadzenie do nowego tematu	<ul style="list-style-type: none"> - Nauczyciel pisze temat na tablicy <i>Kultura polska na emigracji i na ziemiach polskich</i> i wyjaśnia znaczenie terminu kultura, uczniowie dopowiadają własne skojarzenia. Nauczyciel rozróżnia znaczenie terminów na ziemiach polskich i poza ich obszarem. - Uczniowie wskazują na mapie obszar terytorialny ziem polskich w XIX w. 	3 min.

Lekcja właściwa	<ul style="list-style-type: none"> - Nauczyciel w rozmowie nauczającej opowiada sytuację powstańców, osób związanych z kulturą po powstaniu listopadowym, nauczyciel wyjaśnia pojęcia: Wielka Emigracja, emigracja zarobkowa, polityczna, ilustrując je poszczególnymi przykładami. Podkreśla istotę Paryża jako miasta kolebki dla emigrantów. 	8 min.
	<ul style="list-style-type: none"> - Praca ze źródłem ikonograficznym: Nauczyciel wyjaśnia ideę malarstwa historycznego, przedstawiania istotnych scen z przeszłości państw Polski i Czech. Uczniowie porównują obrazy historyczne J. Matejki (<i>Bitwa pod Grunwaldem</i>, <i>Zawieszenie dzwonu Zygmunta</i>), Mikołáša Aleša (<i>Spotkanie Jerzego z Podiebradu z Maciejem Korwinem</i>, <i>Husycki tabor</i>) pod względem własnych odczuć dotyczących intencji malarza, czy wystarczająco obrazowo zostały przedstawione dane wydarzenie historyczne. 	7 min.
	<ul style="list-style-type: none"> - Praca ze źródłem muzycznym: <ol style="list-style-type: none"> 1. F. Chopin – <i>Scherzo h-moll</i> (cz. II) – historia z emigracji kiedy kompozytor przebywa na Boże Narodzenie na emigracji i wprowadza motyw kolędy <i>Lulajże Jezuniu</i> do części utworu (zagadka dla uczniów – rozpoznać melodię kolędy), F. Liszt – <i>Rapsodia węgierska</i>, porównanie wysłuchanych utworów – wskazanie podobieństw i różnic np. charakter: dynamiczny/nastrojowy/uczuciowy, motywy ludowe np. tańców, a także czym ogólnie przy pierwszym odsłuchu różnią się te utwory. 2. kierunki narodowe w muzyce – nauczyciel wyjaśnia ideę, wymienia przedstawicieli polskiej i czeskiej szkoły narodowej, S. Moniuszko – <i>Kum i kuma</i>, (idea śpiewników domowych), <i>Mazur ze Straszego dworu</i>, (uczniowie wskazują cechy tańca – mazura), B. Smetana – <i>Moja ojczyzna-Weltawa</i>, (uczniowie podają skojarzenia dotyczące przykładu muzycznego) 	15 min

Lekcja właściwa (c.d.)	<ul style="list-style-type: none"> - Praca ze źródłem literackim: H. Sienkiewicz (<i>Krzyżacy</i>), i A. Jirasek (<i>Stare podania czeskie</i>), odczytanie wskazanych fragmentów utworów, uczniowie odpowiadają na pytanie dotyczące odczuć towarzyszących lekturze (czy dany tekst wyzwala w nich emocje, chęć walki). Nauczyciel wyjaśnia ideę pisarstwa historycznego („ku pokrzepieniu serc”). - Nauczyciel dzieli klasę na 4 grupy (6-osobowe) i wyznacza poszczególne zadania dla grup: <ol style="list-style-type: none"> 1. emigracja Adama Mickiewicza – opracowanie mapy podróży, 2. emigracja Fryderyka Chopina- opracowanie mapy podróży, 3. listy Adama Mickiewicza- opracowanie listu do rodziny/przyjaciół z emigracji, 4. listy Fryderyka Chopina – opracowanie listu do rodziny/przyjaciół z emigracji. Grupy przedstawiają efekty swojej pracy. Nauczyciel ocenia wykonanie zadania (realizacja polecenia opracowania mapy/listu, staranność wykonania, wkład poszczególnych członków i współpraca w grupie), podsumowuje, dopowiada. 	<p>15 min</p> <p>1 min + 20 min</p> <p>10 min</p>
Rekapitulacja pierwotna	<ul style="list-style-type: none"> - Uczniowie wskazują na mapie miejsca podróży emigrantów: Francja (Paryż, Awinion), kraje niemieckie, Belgia. - Uczniowie charakteryzują pojęcia: emigracja z rozróżnieniem na Wielką Emigrację, zarobkową, polityczną, - Uczniowie wskazują postaci zasłużone dla kultury polskiej: Fryderyka Chopina, Adama Mickiewicza, Stanisława Moniuszkę, Jana Matejko, Henryka Sienkiewicza i krótko charakteryzują ich działalność. 	5 min.
Polecenie pracy domowej	<ul style="list-style-type: none"> - Uczniowie wykonują opis wybranego obrazu J. Matejki. 	1 min.

C. Emilia Rydel, *Czasy II wojny światowej*

Temat lekcji: „Życie codzienne w czasach II wojny światowej”.

Poziom nauczania: klasa IV–VI szkoły podstawowej, klasa VI.

a) cel ogólny lekcji:

- Zdobycie wiedzy o życiu okupowanej ludności w czasie II wojny światowej

b) cele szczegółowe lekcji:

Uczeń:

- posługuje się pojęciami okupacja, wysiedlenie, eksmisja, sowieci, Polskie Siły Zbrojne, roboty przymusowe,
- podaje wybrane aspekty życia z czasów II wojny światowej,
- korzysta z różnych źródeł informacji,
- doskonali umiejętności współpracy w zespole i skutecznego komunikowania się,
- opisuje proces wysiedlenia,
- rozumie jakie zmiany społeczno-polityczne zaszły w I poł. XX wieku,
- potrafi posługiwać się programami multimedialnymi, dyktafonem,
- potrafią wskazać na mapie teren Zaolzia.

Metody pracy:

- praca w grupach,
- praca ze źródłem – materiałem audio,
- słuchowisko radiowe.

Środki dydaktyczne:

- dyktafon,
- komputery,
- nagrania, dostępne w Internecie: <http://www.zaolzie.karta.org.pl/>, [dostęp 25.03.2013].

Etapy lekcji	Przebieg lekcji	Umiejętności kluczowe	Uwagi
<p>Zaangażowanie Ok. 10 min</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Lekcję rozpoczynamy od krótkiego wprowadzenia do tematu (zasady słuchowiska radiowego, problemy ludności w czasach okupacji – przesiedlenia, eksmisje rodzin, wejście sowietów do kraju etc.); - dokonujemy podziału klasy na 3 grupy; - uczniowie otrzymują polecenie zapoznania się z materiałami źródłowymi, instrukcją do zadania (na tablicy) oraz dokonania podziału ról w grupie. 	<ul style="list-style-type: none"> - efektywne współdziałanie w zespole - umiejętność komunikacji w zespole 	<p>Lekcja powinna odbyć się w sali komputerowej.</p> <p>Nauczyciel pokazuje, jak korzystać z programu „Merge MP3” i „Mp3 Knife”. (można poprosić nauczyciela informatyki).</p> <p>Każda grupa otrzyma materiał źródłowy (nagranie) oraz dyktafon.</p> <p>Nauczyciel korzysta z materiałów projektu „Zapomniany kraj. Obraz stosunków polsko-czeskich na Zaolziu w XX wieku”.</p>
<p>Badanie/ Przekształcenie Ok. 15–20 min</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Uczniowie przystępują do re-alizacji zadań; na podstawie dostarczonych materiałów poszczególne grupy wykonują polecenia, które nauczyciel zapisał na tablicy. <p>Grupa 1 – wysłuchuje nagrania – relacji żołnierza przechodzącego do Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie – na tej podstawie przygotowuje audycję radiową</p> <p>Grupa 2 – analogiczne zadanie – wysłuchuje nagrania kobiety, która była świadkiem wejścia sowietów do Bystrzycy</p>	<ul style="list-style-type: none"> - skuteczne komunikowanie się w różnych sytuacjach - rozwiązywanie problemów w sposób twórczy - efektywne współdziałanie w zespole - planowanie, organizowanie i ocenianie własnego uczenia się - sprawne posługiwanie się komputerem 	<p>Nauczyciel pomaga uczniom w obsłudze dyktafonu, strony internetowej z nagraniem oraz programu do obróbki nagrań.</p> <p>Podczas pracy uczniów obserwuje poczynania grup, dodaje swoje uwagi i ocenia umiejętność współpracy.</p> <p>Każdy uczeń ma szansę wykazania się w grupie i zdobycia nowej wiedzy.</p> <p>Uczniowie odsłuchują nagrania za pomocą słuchawek, tak aby żadna z grup sobie nie przeszkadzała.</p>

	<p>Grupa 3 – analogiczne zadanie - wysłuchuje nagrania dotyczącego eksmisji polskiej rodziny i wyjazdu na roboty przymusowe</p> <ul style="list-style-type: none"> - efektem pracy ma być stworzenie audycji radiowej z wykozystaniem nagrań dotyczących okupacji oraz komentarzy, wstawek uczniów za pomocą programu „Merge MP3” i „Mp3 Knife”. 		
Prezentacja Ok. 10 min	<ul style="list-style-type: none"> - Po wykonaniu zadania każda grupa prezentuje w kolejności wyznaczonej przez nauczyciela efekt swojej pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - skuteczne komunikowanie się w różnych sytuacjach - rozwiązywanie problemów w sposób twórczy 	<p>Po przedstawieniu poszczególnych prezentacji nauczyciel dodaje swoje uwagi.</p> <p>Uczniowie zwracają uwagę na postacie, jakie pojawiły się w nagraniach. Potrafią opisać ich los. Zwracają uwagę na tereny Zaolzia. Nauczyciel korzysta z arkusza ewaluacyjnego, aby ocenić efektywność współpracy w grupie.</p>
Refleksja Ok. 5 min	<ul style="list-style-type: none"> - Uczniowie dzielą się uwagami na temat pracy grup, o tym, co było dla nich najciekawsze i co im się nie podobało; - nauczyciel wspólnie z uczniami dokonuje oceny aktywności. 	<ul style="list-style-type: none"> - planowanie, organizowanie i ocenianie własnego uczenia się 	<p>Nauczyciel polecił w ramach zadania domowego sporządzenie własnych definicji pojęć: wysiedlenie, eksmisja, roboty przymusowe, Zaolzie.</p>

Dodatkowa literatura:

- Berkovec Jerzy, *Dworzak*, tłum. M. Erhardt-Gronowska, Kraków 1976.
- Chechlińska Zofia, *Szkice o kulturze muzycznej XIX wieku*, t. 1-2, Warszawa 1971-1973.
- Chomiński Józef, *Chopin*, Kraków 1978.
- Duchowość Europy Środkowej i Wschodniej w muzyce końca XX wieku*, red. K. Droba, T. Malecka, K. Sz wajger, Kraków 2004.
- Einstein Alfred, *Muzyka w epoce romantyzmu*, tłum. M. i S. Jarocińscy, Kraków 1983.
- Gryglewicz Tomasz, *Malarstwo Europy Środkowej 1900-1914. Tendencje modernistyczne i wczesnoawangardowe*, Kraków 1992.
- Iwaskiewicz Jarosław, *Chopin*, Kraków 1983.
- Kański Józef, *Przewodnik operowy*, Kraków 1985.
- Kliś Zdzisław, *Paruzja. Przedstawienie Sądu Ostatecznego w sztuce Europy Środkowej*, Kraków 1999.
- Kowalska Małgorzata, *ABC historii muzyki*, Kraków 2001.
- Morrisom Bryce, *Liszt*, tłum. E. Gabryś, Kraków 1999.
- Vogel Jaroslav, *Janacek*, tłum. H. Sz wedo, Kraków 1983.